

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2015-60-27D Rīgā

2017. gada 2. novembrī

Nr. 6-6/38

Iekšlietu ministrijai
kanceleja@iem.gov.lv

Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei
pmlp@pmlp.gov.lv

Informācijai: **Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai**
pasvaldibas.komisija@saeima.lv

Par personu sasniedzamību tiesiskajās attiecībās

Tiesībsargs ir izskatījis pēc savas iniciatīvas ierosināto pārbaudes lietu par vairāku grupu personu sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti un sniedz šādu atzinumu.

Identificētās problēmsituācijas

1. Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 4. panta otrās daļas 3. un 4. punkts paredz, ka par dzīvesvietas maiņu netiek uzskatīta personas prombūtne, kas ir ilgāka par vienu mēnesi, ja tā saistīta:

- apcietinājumu vai soda izciešanu ieslodzījuma vietā vai
- ar medicīniskās palīdzības saņemšanu ārstniecības iestādē.

No minētajām tiesību normām izriet, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likuma izpratnē tiek prezumēts, ka persona, kas atrodas ieslodzījuma vietā vai ārstniecības iestādē, joprojām tiesiskajās attiecībās ar valsti ir sasniedzama deklarētajā dzīvesvietā.

1.1. Tiesībsarga birojā saņemtās sūdzības¹ ir izgaismojušas vienotu problēmu, ka personas, atrodoties ieslodzījuma vietā, tiesiskajās attiecībās ar valsti nav sasniedzamas, jo tās

¹ Daži situāciju piemēri:

1) No ieslodzījuma vietas atbrīvota persona ir norādījusi, ka, atrodoties ieslodzījuma vietā, nav zinājusi (nav uzzinājusi) par tiesvedību, kas ir uzsākta pret viņu par komunālo maksājumu parādu piedziņu. Tiesa civillietā ir sūtījusi dokumentus uz personas deklarēto dzīvesvietu, bet viņa tos nav saņēmusi, tā faktiski objektīvu apstākļu dēļ neatradās deklarētajā dzīvesvietā. Sekas – liegta iespēja sazināties ar tiesu, piespiedu kārtā atsavināts īpašums.

2) Persona, atrodoties ieslodzījuma vietā, nav tikusi informēta par izslēgšanu no rindas palīdzības saņemšanai dzīvojamās telpas izīrēšanai. Sekas – ierobežotas tiesības uz mājokli.

objektīvi neatrodas deklarētajā dzīvesvietā, savukārt Iedzīvotāju reģistrā, kas ir galvenā informācijas sistēma, ar kuras palīdzību valsts un pašvaldības iestādes nodrošina privātpersonas sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti², nav ziņu par personas atrašanos ieslodzījuma vietā. Līdz ar to nepastāv šaubas, ka noteiktos gadījumos no Iedzīvotāju reģistra iestādes saņem nepilnīgu vai neprecīzu informāciju par ieslodzījuma vietā esošo personu faktisko atrašanās vietu.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs konstatēja, ka informācija par ieslodzījuma vietu, kurā persona atrodas, ir iekļauta Sodu reģistrā³ un šo informāciju var pieprasīt arī minētās iestādes⁴. Taču šo informāciju no Sodu reģistra attiecīgās iestādes var iegūt, tikai zinot par faktu, ka persona atrodas ieslodzījuma vietā. Ja šādas informācijas iestādes rīcībā nav, tad iestāde var balstīties tikai uz informāciju, kas ir iegūta no Iedzīvotāju reģistra, likumīgi prezumējot, ka ir noskaidrota personas sasniedzamība tiesiskajās attiecībās ar valsti.

Tas nozīmē, ka dzīvesvietas deklarēšanas princips pilnvērtīgi nenodrošina personas sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti.

Kā iespējamās sekas šādai nepilnīgai vai neprecīzai informācijas iegūšanai, ir vairāku pamattiesību ierobežojuma risks - tiesību uz taisnīgu tiesu, tiesību uz mājokli, tiesību uz godu un cieņu, vēlēšanu tiesību u.c.

1.2. Ņemot vērā konstatēto, tiesībsargs vērsās vairākās kompetentajās iestādēs ar aicinājumiem paust viedokli un rast problēmas risinājumu.

1.2.1. Tiesībsargs lūdza Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi (turpmāk arī – PMLP) sniegt viedokli, vai, kā problēmsituācijas risinājums⁵, ir iespējams, ka Iedzīvotāju reģistrā sadaļa “personas deklarētās, reģistrētās vai norādītās dzīvesvietas adreses” tiek papildināta ar informatīvu atzīmi, kas nav aktīva tiešsaistē ar citu datu bāzi, par nepieciešamību papildus iegūt informāciju no Sodu reģistra gadījumos, kad persona atrodas ieslodzījuma vietā⁶.

PMLP norādīja, ka informācija par personas atrašanos ieslodzījuma vietā ir paaugstinātas sensitivitātes dati, kas ir iekļauti Sodu reģistrā, un to ieviešanai Iedzīvotāju reģistrā atbilstoši Valsts informācijas sistēmu likuma noteikumiem nav pamata. Vienlaikus PMLP atzīmēja, ka tā būtu gatava izskatīt tiesībsarga piedāvātā risinājuma ieviešanu problēmsituācijai, ja tiktu saņemts pozitīvs Tieslietu ministrijas atzinums, kā arī tiktu piešķirts papildus finansējums.

1.2.2. Ieslodzījuma vietu pārvalde un Tieslietu ministrija pauda atbalstu tiesībsarga priekšlikuma realizācijai. Tieslietu ministrija vienlaikus norādīja uz nepieciešamību iesaistīt Iekšlietu ministriju un Informācijas centru risināt tehniska rakstura un finansējuma jautājumus.

1.2.3. Iekšlietu ministrija, apzinot problēmsituāciju, pēc starpinstiūciju⁷ sanāksmes secinājusi, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 1. pantā definētais likuma mērķis ir panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību. Tādējādi, primāri, tieši pašas personas pienākums ir nodrošināt tās sasniedzamību, un valsts, tikai izņēmuma gadījumā, var iejaukties personas faktiskās adreses norādīšanā.

Attiecībā uz ieslodzījuma vietās esošajām personām Iekšlietu ministrija vērtēšanai izvirzījusi divus problēmsituācijas risinājuma veidus.

3) Persona, atrodoties ieslodzījuma vietā, nav tikusi informēta par savas mātes miršanas faktu. Vēlāk tika noskaidrots māte ir apbedīta kā cilvēks bez piederīgajiem, turklāt precīzi nezināmā vietā. Sekas - aizskarts personas gods un cieņa.

² Iegūstot informāciju par personas deklarēto dzīvesvietu, sk. Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 7.pantu, Iedzīvotāju reģistra likuma 10., 22. pantu.

³ Sk. Sodu reģistra likuma 6. panta 5.punkta “a” apakšpunktu un 9 panta pirmo daļu.

⁴ Sk. Sodu reģistra likuma 19. panta pirmās daļas 4.punkts.

⁵ Nepieciešamības gadījumā grozot arī normatīvos aktus.

⁶ Tiesībsargs vēlas precizēt, ka priekšlikuma, ko aicinājam PMLP vērtēt, būtība ir nevis konkrētu datu vai informācijas iekļaušana Iedzīvotāju reģistrā par personas atrašanos ieslodzījuma vietā (informācija no citas informācijas sistēmas), bet gan paredzēt saskarni (iespējams pat neidentificējamu ar konkrētu informācijas sistēmu), kas informācijas pieprasītājam dotu pamatu secināt, ka, lai personu sasniegtu tiesiskajās attiecībās ar valsti, ir nepieciešams papildus pieprasīt informāciju no citām informācijas sistēmām.

⁷ Dalībnieki: PMLP, Informācijas centrs, Tieslietu ministrija, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Veselības ministrija, Labklājības ministrija, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra.

Pirmais risinājums - sniegt personai iespēju pašai deklarēt savu dzīvesvietas adresi, norādot deklarācijā faktiskās atrašanās vietu ieslodzījuma vietā kā papildu adresi, minot laika posmu, kurā persona tajā sasniedzama.

Iekšlietu ministrijas un PMLP skatījumā, ar šādu risinājumu tiktu ievērot personas brīvprātības princips, kas realizējams ar vismazākajiem finanšu resursu ieguldījumiem, grozot Dzīvesvietas deklarēšanas likumu (7., 8. pants) un citus normatīvos aktus, paplašinot Ieslodzījuma vietu pārvaldes kompetenci, proti, nosakot Ieslodzījumu vietu kā dzīvesvietas deklarēšanas iestādi, ja persona atrodas ieslodzījumu vietā.

Tā kā personām, kuras atrodas ieslodzījuma vietā, bieži vien jau ir deklarētā dzīvesvietas adrese, tām būtu jāsauglabā tiesības iesniegt dzīvesvietas deklarēšanas iesniegumu, norādot arī papildu adresi par faktisko atrašanās vietu ieslodzījuma vietas adresē, minot laika posmu. Tādējādi arī Iedzīvotāju reģistra lietotājiem (ziņu saņēmējiem) būs iespēja nosūtīt personai, kura atrodas ieslodzījuma vietā, adresētu korespondenci gan uz deklarēto dzīvesvietas adresi, gan uz deklarācijā norādīto papildadresi, ja persona būs to vēlējusies norādīt.

Šajā gadījumā, nepieciešams izvērtēt dzīvesvietas deklarācijas iesniegšanas procesa ietekmi uz Ieslodzījuma vietu pārvaldes funkcijām, tās kapacitāti un nepieciešamajiem resursiem veikt pienākumu pieņemt dzīvesvietas deklarācijas iesniegumus.

Iekšlietu ministrijas un PMLP ieskatā, kā papildus iespēja izteikt savu brīvo gribu, būtu vērtējama iespēja personām, kuras atrodas ieslodzījuma vietā, pašam aizpildīt dzīvesvietas deklarāciju elektroniskā veidā portālā www.latvija.lv "Dzīvesvietas deklarācijas iesniegšana" un tam paredzētajiem autentifikācijas līdzekļiem, ja persona ir izteikusi šādu lūgumu savam procesa virzītājam. Taču šobrīd normatīvie akti neparedz personām ieslodzījuma vietā tiesības izmantot elektroniskās saziņas līdzekļus (datorus, viedtālruņus).

Kā *otrs risinājums*, ir papildināt Iedzīvotāju reģistrā iekļaujamo datu apjomu ar informāciju par nepieciešamību iegūt papildu datus no citas informācijas sistēmas. Šāda datu apmaiņa notiktu bez personas piekrišanas un līdzdalības.

Papildināt Iedzīvotāju reģistrā iekļaujamo datu apjomu par personas dzīvesvietas adresi ar norādi uz citu informācijas sistēmu, kurā būs iespējams, izveidojot Iedzīvotāju reģistra adreses datu laukos jauna klasifikatora vērtību, norādīt brīdinājuma atzīmi par personas nerasniedzamību vai norādīt adreses klasifikatora kodu, kas kalpotu kā korespondences pāradresācijas kods uz Ieslodzījuma vietu pārvaldi vai konkrēto ieslodzījuma vietas adresi. Tādā veidā visi Iedzīvotāju reģistra lietotāji tiktu informēti par to, ka persona nav sasniedzama deklarētās, reģistrētās vai norādītās dzīvesvietas adresē. Konstatējot Iedzīvotāju reģistrā citu adreses klasifikatora kodu vai brīdinājuma norādi par personas nerasniedzamību, dokumentus saziņai ar konkrēto personu būtu jānosūta uz Ieslodzījuma vietu pārvaldi vai atbilstoši klasifikatora kodam uz konkrēto ieslodzījumu vietas adresi.

Kā trūkumu šajā gadījumā, Iekšlietu ministrija un PMLP saskata to, ka Iedzīvotāju reģistra lietotājiem, kuri tiešsaistes datu pārraides režīmā saņem ziņas no Iedzīvotāju reģistra par personas dzīvesvietu, būs nepieciešams veikt izmaiņas savās informācijas sistēmās, kas radīs šo informācijas sistēmu pārziņiem papildu izdevumus. Saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbinieku pienākums ir nodrošināt ierobežotas pieejamības informācijas glabāšanu, proti, ziņas par personas atrašanos ieslodzījuma vietā nedrīkst saņemt jebkura persona. Tāpat individuāla sazināšanās ar citu iestādi, lai iegūtu papildu ziņas par katru konkrēto gadījumu Iedzīvotāju reģistrā, nebūtu pieļaujama, jo var izraisīt būtiskas negatīvās sekas, piemēram, savlaicīgi nesniegtu atbildi, nokavētus procesuālos termiņus, papildu iestāžu un ziņu pieprasītāju resursu tēriņus, pieprasot ziņas no citas iestādes vai reģistra. Tādējādi, pieprasot ziņas citā iestādē, Iedzīvotāju reģistra lietotājiem radīsies gan papildu izdevumi, gan tiks kavēts tā kompetencē esošo uzdevumu izpildes termiņš (arī tajos gadījumos, kad atbilstošā iestāde nebūs tiesīga pieprasītājiem sniegt nepieciešamās ziņas), kas nav pilnīgs risinājums pastāvošajai problēmai par personas sasniedzamību.

Otra risinājuma gadījumā provizoriski iespējamie izdevumi varētu būt no 32000 *euro* līdz 40000 *euro*. Tehniskais risinājums būtu saistīts ar būtiskiem finanšu resursu ieguldījumiem ne

tikai PMLP, bet arī ziņu saņēmējiem, kuri no Iedzīvotāju reģistra tiešsaistes datu pārraides režīmā saņem datus savās informācijas sistēmās. Finanšu resursi būs nepieciešami arī visu iesaistīto iestāžu administratīvo izdevumu segšanai un normatīvo aktu grozījumu izstrādei. Šāds risinājums radītu nepieciešamību veikt grozījumus ar PMLP noslēgtajos sadarbības līgumos par datu apjomu, kādu Iedzīvotāju reģistra lietotājs ir tiesīgs saņemt, izveidojot jaunas tehniskā risinājuma specifikācijas. Papildus būtu nepieciešami grozījumi arī Paziņošanas likumā un citos normatīvajos aktos, kuros regulēta dokumentu un informācijas paziņošanas kārtība, jo tiktu mainīta līdzšinējā dokumentu paziņošanas kārtība, pielāgojot to jaunajai kārtībai.

Cita starpā Iekšlietu ministrija un PMLP norādīja, ka VAS "Latvijas Pasts" ir izveidojis pakalpojumu – korespondences pārsūtīšanas, kuru var pieteikt jebkuru persona, lai pārvirzītu viņam adresēto sūtījumus uz citu adresi, kas arī varētu būt viens no iespējamajiem problēmsituācijas risinājumiem, kas balstās uz personas brīvprātības principu.

2. Pārbaudes lietas ietvaros tika konstatēts, ka analogiski kā personām, kas atrodas ieslodzījuma vietā, jautājumi par sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti var skart personas, kuras stacionētas psihiatriskajā ārstniecības iestādē bez viņas piekrišanas, proti, stacionētas piespiedu kārtā saskaņā ar Ārstniecības likuma 68. pantu vai saskaņā ar piemēroto medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi kriminālprocesā.

Apzinot attiecīgā jautājuma problemātisku, tiesībsargs ir saņēmis informāciju no visām Latvijas psihoneiroloģiskajām slimnīcām⁸. Tā liecina, ka vidējais ārstēšanas laiks piespiedu kārtā saskaņā ar Ārstniecības likuma 68. pantu ir 2 mēneši. Ilgākais termiņš ir 10 mēneši. Pacientu skaits, kas tiek ārstēts piespiedu kārtā 2 mēneši, nav liels. Lielākais ir Rīgas Psihiatrijas un neiroloģijas centrā, vidēji 37 pacienti gadā. Pārējās slimnīcās attiecīgu pacientu skaits svārstās no 1 līdz 5. Latvijas psihoneiroloģiskās slimnīcas īpaši neizdalīja pacientu skaitu, kam tikuši piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi kriminālprocesā, taču, piemēram, VSIA "Piejūras slimnīca" ir norādījusi, ka šo pacientu vidējais ārstēšanas ilgums ir ievērojami lielāks, proti, tas ir 2469 dienas jeb 6,7 gadi, savukārt maksimālais – 8611 dienas jeb 23,6 gadi. Cita starpā VSIA "Piejūras slimnīca" vērsa uzmanību, ka praksē ir bijuši gadījumi, kad tiesas lēmumi par piespiedu ārstēšanā esošo pacientu esot sūtīti uz pacientu deklarēto dzīvesvietu, nevis slimnīcu, kas attiecīgi ir traucējis lēmuma izpildi.

Par minēto personu grupu cita starpā tiesībsargs informēja Iekšlietu ministriju, aicinot rast risinājumu. Tiesībsargs kā vienu no iespējamajiem risinājumiem izvirzīja priekšlikumu, ka Iedzīvotāju reģistrā varētu būt, piemēram, saskarne, kas norādītu, ka, lai personu sasniegtu tiesiskajās attiecībās ar valsti, ir nepieciešams papildus pieprasīt informāciju no tiesas vai prokuratūras, ņemot vērā šo institūciju obligāto ieskatīšanos piespiedu ārstēšanās procesā atbilstoši Ārstniecības likuma 68. panta noteikumiem⁹. Šīs institūcijas varētu dot norādes (informāciju), kā attiecīgā persona ir sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti (piemēram, sniedzot informāciju par pacienta pārstāvi u.tml.).

Iekšlietu ministrija, apkopojot Veselības ministrijas sniegto informāciju, secināja, ka ārstniecības iestādēs piespiedu kārtā personas netiek ievietotas ilgstoši (līdz vienam mēnesim, retāk līdz trīs mēnešiem) un šādu personu skaits ir ļoti mazs, līdz ar to atzina, ka šādu personu loks nav uzskatāms par problēmsituācijas auditoriju.

3. Pārbaudes lietas izskatīšanas laikā tiesībsargs cita starpā konstatēja, ka dzīvesvietas deklarēšanas jautājumu risināšanā pastāv problēmsituācijas arī attiecībā uz psihoneiroloģiskajās slimnīcās ilgstoši brīvprātīgi ārstētām personām. Piemēram, Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīcai, kas veic gan brīvprātīgu, gan piespiedu ilgstošu psihiatrisku

⁸ VSIA "Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca", VSIA "Rīgas Psihiatrijas un neiroloģijas centrs", VSIA "Daugavpils Psihoneiroloģiskā slimnīca", VSIA "Slimnīca "Ģintermuiža"", VSIA "Piejūras slimnīca", VSIA "Strenču Psihoneiroloģiskā slimnīca".

⁹ Attiecīgā informācija ir pieejama ar noteiktām slimībām slimojošo personu reģistrē, ko administrē Slimību profilakses un kontroles centrs, sk. detalizētāk Ministru kabineta 2008. gada 15. septembra noteikumiem Nr.746 "Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība".

ārstēšanu stacionārā, no pašvaldības puses tiek likti šķēršļi ilgstoši ārstētiem pacientiem slimnīcas adresi deklarēt kā dzīvesvietas papildadresi. Proti, pašvaldība izvairās risināt slimnīcas centienus aktualizēt šo jautājumu, t.sk. neregistrē slimnīcas adresi kā papildadresi, kaut gan iepriekš to ir darījusi. Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca vērsusi uzmanību, ka problēma skar ievērojamu skaitu cilvēku, par ko liecina šādi dati:

VSIA „Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca” pacientu ārstēšanas ilgums 2014.-2016. gadā (% un absolūtos skaitļos)

<i>Gads</i>	<i>Kopā pacienti/%</i>	<i>Līdz 1 gadam</i>	<i>No 1-2 gadiem (iesk.)</i>	<i>No 2-3 gadiem (iesk.)</i>	<i>No 3-5 gadiem (iesk.)</i>	<i>No 5g. un ilgāk</i>
2014.	396 jeb 100%	82 jeb 20,71%	77 jeb 19,44%	34 jeb 8,58%	62 jeb 15,65%	141 jeb 35,61%
2015.	397 jeb 100%	80 jeb 20,15%	48 jeb 12,1%	63 jeb 15,87%	74 jeb 18,63%	132 jeb 33,25%
2016.	396 jeb 100%	110 jeb 27,7%	57 jeb 14,39%	32 jeb 8,08%	62 jeb 15,66%	135 jeb 34.1%

Tiesībsarga vērtējums

1. *Par personas, kas atrodas ieslodzījuma vietā, sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti.*

Visupirms tiesībsargs pozitīvi vērtē, ka Iekšlietu ministrija un PMLP atzīst problēmu attiecībā uz personu, kas atrodas ieslodzījuma vietā, sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti dzīvesvietas deklarēšanas aspektā, un pauž gatavību to risināt.

Tiesībsargs uzskata, ka abi risinājuma varianti, kurus piedāvā Iekšlietu ministrija, ir vērā ņemami un iespējami.

Pirmais variants ir finansiāli lētākais, kas valsts budžeta iespēju kontekstā varētu būt reālākais, taču, tiesībsarga skatījumā, minētais risinājums satur vienu principiālu nepilnību, ko Iekšlietu ministrija nemin. Proti, tā kā tas paredz pēc brīvprātības principa deklarēt papildadresi ieslodzījuma vietā, iesaistot Ieslodzījuma vietu pārvaldi, tas automātiski nozīmē, ka būs personas, kas to nedarīs. Tas nozīmē, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 1. panta mērķis – panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību, nebūs pilnībā sasniegts. Būtiski ir ņemt vērā, ka runa ir par personām, kurām ar tiesas nolēmumu valsts vārdā tiek ierobežota brīvība un kuras ir valsts apgādībā.

Tiesībsarga skatījumā, lai visaptveroši sasniegtu Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 1.panta mērķi, tomēr otrais risinājums ir piemērotāks. Nav noliedzams, otrais risinājums ir finansiāli dārgāks un iespējams tehniski sarežģītāk ieviešams, taču tas sasniedz valsts definēto mērķi - panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību. Finansējums vien, tiesībsarga skatījumā, nevar būt arguments, lai neīstenotu ar likumu definētu mērķi. Tiesībsargs vēlas norādīt, ka būtībā jebkuri grozījumi Dzīvesvietas deklarēšanas likumā ir ne tikai juridisks jautājums, bet tas ir tehnisks jautājums, proti, saistīts ar virkni datu sistēmu izmaiņām. Tas automātiski ir finansiāli dārgs process, par to nepārprotami liecina šobrīd Saeimā iesniegtais un 1.lasījumā pieņemtais likumprojekts “Grozījumi “Dzīvesvietas deklarēšanas likumā”” (Nr.517/Lp12)¹⁰.

¹⁰ Sk. likumprojekta anotācijas 6.punktu,

[http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=\[Title\]=*dzivesvietas+dekl*&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=[Title]=*dzivesvietas+dekl*&SearchMax=0&SearchOrder=4)

Tiesībsargs konstatē, ka likumprojekts “Grozījumi “Dzīvesvietas deklarēšanas likumā”” (Nr.517/Lp12) šobrīd jau pusotru gadu ir bez virzības, kas nozīmē, ka, turpinot to izskatīt nākotnē, būs aktualizējami finanšu ieguldījumi jau iecerētajām izmaiņām. Tiesībsarga skatījumā, gan no finanšu viedokļa, gan no lietderības viedokļa efektīvi būtu Iekšlietu ministrijai izstrādāt iespējamus priekšlikumus papildu grozījumiem Dzīvesvietas deklarēšanas likumā, kas risinātu minēto problēmsituāciju, un iesniegt tos kā papildinājumus likumprojektam “Grozījumi “Dzīvesvietas deklarēšanas likumā”” (Nr.517/Lp12).

2. *Par personas, kas stacionētas psihiatriskajā ārstniecības iestādē bez viņas piekrišanas, sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti.*

Lai arī personu skaits, kuras stacionētas psihiatriskajā ārstniecības iestādē bez viņas piekrišanas nav liels¹¹, tomēr ir acīmredzams, ka tādas personas un to uzturēšanās vidējie termiņi slimnīcās no juridiskā viedokļa ir pietiekami nozīmīgi¹², lai no valsts puses tiktu meklēts risinājums, kā nodrošināt šo personu sasniedzamību ar valsti attiecīgajā laika posmā. No tiesiskas valsts principa viedokļa nav pieļaujams, ka valsts kādu no personu grupām tiesiskajās attiecībās ar valsti atstāj nesasniedzamu, un šo jautājumu nerisina tikai tā iemesla dēļ, attiecīgā grupa ir neliela. Turklāt, tiesībsarga skatījumā, nav efektīvi atstāt šīs personu grupas sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti kā nerisinātu, ja to var atrisināt līdzīgos veidos kā attiecībā uz personām, kas atrodas ieslodzījuma vietā.

3. *Par personas, kas stacionētas psihiatriskajā ārstniecības iestādē ar viņas piekrišanas, sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti.*

Kā jau šī atzinuma iepriekšējā sadaļa tika norādīts, praksē arī pastāv problēmsituācijas ar dzīvesvietas deklarēšanu attiecībā uz psihoneiroloģiskajās slimnīcās ilgstoši brīvprātīgi ārstējošām personām, proti, no pašvaldības puses tiek likti šķēršļi ilgstoši ārstējošos pacientiem slimnīcas adresi deklarēt kā dzīvesvietas papildadresi.

Minēto prakses problēmsituāciju tiesībsargs lūdza izvērtēt PMLP. Uz jautājumu, vai psihoneiroloģiskā slimnīcai ir tiesības pacientiem, kuri atrodas (ārstējas) slimnīcā ilgāk par vienu mēnesi, deklarēt kā papildus deklarēto dzīvesvietas adresi slimnīcas juridisko adresi, PMLP norādīja, ka saskaņā ar Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 8.panta pirmo daļu dzīvesvietas deklarētājs vai viņa likumiskais pārstāvis, vai persona, kuru dzīvesvietas deklarētājs vai viņa likumiskais pārstāvis rakstveidā pilnvarojis, deklarāciju var personiski iesniegt iestādei, kuras darbības teritorijā atrodas attiecīgā dzīvesvieta. Saskaņā ar šā panta ceturto daļu, dzīvesvietas deklarētājam vai viņa likumiskajam pārstāvim, vai personai, kuru dzīvesvietas deklarētājs vai viņa likumiskais pārstāvis rakstveidā pilnvarojis, ir tiesības deklarācijā norādīt dzīvesvietas deklarētāja papildu adresi (adreses), minot laikposmu, kurā viņš tajā (tajās) ir sasniedzams. Tādējādi saskaņā ar minētajās normās noteikto, PMLP ir secinājusi, ka psihoneiroloģiskā slimnīca nav subjekts, kurš ir tiesīgs iesniegt personas dzīvesvietas deklarāciju, tai skaitā norādīt personas papildu adresi, ja vien dzīvesvietas deklarētājs Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā nav attiecīgi kādu pilnvarojis.

Atbildot uz jautājumu, vai un kā psihoneiroloģiskā slimnīca var iesaistīties (palīdzēt) attiecīgo pacientu dzīvesvietas deklarēšanas procesā, PMLP atzina, ka līdzīgām iestādēm,

¹¹ Sk. šī atzinuma sadaļas “Identificētās problēmsituācija” 2.punktu.

¹² Pirmkārt, būtiski uzsvērt, ka tiesībsargam no psihoneiroloģiskajām slimnīcām sniegtā informācija atšķiras no informācijas, ko Iekšlietu ministrijai ir sniegusi Veselības ministrija. Otrkārt, jānorāda, ka Nozīmīgums izpaužas, piemēram, tajā, ka ja vidējais ārstēšanas termiņš ir 2 mēneši, tad dažādu tiesisko procesu, t.sk. tiesvedību, procesuālie termiņi ir no 10 dienām līdz 1 mēnesim, kuru var būt izmantojami, apstrīdot vai pasūdzot kādi tiesību aktu, ārstēšanās laikā. Tiesību akta izdevējs, nezinot personas patieso atrašanās vietu, to nosūtīs uz deklarēto dzīvesvietas adresi, kurā persona to nesaņems, līdz ar to ar lielu varbūtību nevarēs izmantot tiesības apstrīdēt vai pārsūdzēt attiecīgo tiesību aktu. Lai arī procesuālajos normatīvajos aktos ir tiesības atjaunot procesuālo termiņu, jāņem vērā, ka šajā gadījumā ir runa par mazāk aizsargātu un īpašu personu grupu, kurai varētu būt sarežģītāk realizēt attiecīgās procesuālās darbības, salīdzinot ar vidusmēra personu. Turklāt attiecīgās procesuālos mehānismus nemaz nevajadzētu iedarbināt, novērot pamatproblēmu.

piemēram, ilgstošas sociālās aprūpes iestādēm, praksē izveidojas laba sadarbība ar attiecīgās pašvaldības sociālo dienestu un dzīvesvietas deklarēšanas iestādēm, kas, iespēju robežās, veic dzīvesvietas deklarēšanu subjekta atrašanās vietā.

Savukārt, sniedzot atbildi uz jautājumu, vai pašvaldība un/vai PMLP var liegt ilgstoši ārstējošām personām deklarēt slimnīcā papildus dzīvesvietas adresi, PMLP atzina, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likumā nav noteikti īpaši kritēriji papildu adreses reģistrēšanai, tai skaitā nav noteikta nepieciešamība ne norādīt tiesisko pamatu, ne arī pārbaude vai ēka ir reģistrēta kā dzīvojamā vai nedzīvojamā ēka. Dzīvesvietas deklarēšanas likumā šobrīd nav iekļautas tiesību normas, kas reglamentētu pamatus un kārtību, kādā iestāde vai PMLP atsaka reģistrēt deklarācijā iekļauto papildu adresi.

Vērtējot Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīcas aktualizēto problēmsituāciju, tiesībsargs uzskata, ka pašvaldībai saskaņā ar šobrīd spēkā esošo Dzīvesvietas deklarēšanas likumu nav pamata atteikt kā papildus adresi deklarēt slimnīcas adresi ilgstoši brīvprātīgi ārstējošiem pacientiem. Ja persona (pacients) deklarē papildu adresi psihoneiroloģiskās slimnīcas adresi, tad pašvaldībai vai PMLP tā iedzīvotāju reģistrā ir jāreģistrē. Šāda kārtība atbilst Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 1. pantā definētajam mērķim, proti, panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību. Būtiski norādīt, ka persona (pacients) šobrīd var deklarē savu papildadresi psihoneiroloģiskās slimnīcas adresi, izmantojot portālu www.latvija.lv "Dzīvesvietas deklarācijas iesniegšana". Tātad valsts tiesiskā veidā ir atļāvusi personām to darīt, līdz ar to uz vienlīdzības pamatiem valstij/pašvaldībai būtu pienākums deklarēt attiecīgo papildadresi arī iestādē. Atteikums ir apstrīdams un pārsūdzams administratīvā procesa kārtībā.

Jautājums, - kuram ir tiesības lūgt deklarēt papildu adresi, šobrīd normatīvi ir noregulēts viennozīmīgi, proti, to var darīt pats patients, savukārt slimnīca - ar pacienta pilnvaru¹³. Taču vērā ņemama ir PMLP paustā informācija par pašvaldību sociālo dienestu un dzīvesvietas deklarēšanas iestāžu sadarbību ar sociālās aprūpes iestādēm. Tādu pašu sadarbību pašvaldību sociālajiem dienestam un dzīvesvietas deklarēšanas iestādei būtu jārealizē arī attiecībā uz psihoneiroloģiskām slimnīcām, proti, nepieciešamības gadījumā pēc pacienta lūguma (ko tas var izteikt arī slimnīcas pārstāvim) ierasties uz vietas slimnīcā un pieņemt iesniegumu no pacienta. Šāda rīcība atbilstu labas pārvaldības principam¹⁴, kā arī Dzīvesvietas deklarēšanas likuma mērķim, veicinot pacientu tiesiskās intereses viņa īpašajā situācijā.

Tiesībsargs vēlas vērst uzmanību, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 10. pants paredz sadarbības formu starp attiecīgajām iestādēm (pašvaldību un slimnīcu), ja tiek konstatēts, ka personai nav deklarētas dzīvesvietas vispār. No labas pārvaldības principa sadarbība būtu slavējuma arī papildu adreses deklarēšanas nolūkā.

Lai arī, tiesībsarga skatījumā, Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīcas aktualizēto problēmsituāciju ir iespējams risināt bez papildu grozījumiem normatīvajos aktos, taču nav izslēdzams, ka Iekšlietu ministrijas un PMLP speciālistiem var būt arī citi viedokļi, kas pamatotu attiecīgu grozījumu nepieciešamību. Tādēļ tiesībsargs aicina apzināt un izdiskutēt aplūkoto problēmsituāciju un nepieciešamības gadījumā pilnveidot Dzīvesvietas deklarēšanas likumu un tam pakārtotos citus normatīvos aktus.

Tiesībsarga rekomendācijas

Tiesībsarga likuma 11. panta 1., 3. un 4. punkts nosaka, ka tiesībsarga funkcijas ir veicināt privātpersonas civiltiesību aizsardzību, izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa

¹³ Saskaņā ar Administratīvā procesa likum 38. pantu fiziskās personas pārstāvību noformē ar notariāli apliecinātu pilnvaru. Ja fiziskās personas pārstāvis ir zvērināts advokāts, šo pilnvarojumu apliecina ar rakstveida pilnvaru bez notariāla apliecinājuma. Fiziskā persona var pilnvarot savu pārstāvi arī mutvārdos iestādē vai tiesā uz vietas. Iestāde šo pilnvarojumu noformē rakstveidā, un pilnvarotājs to paraksta, bet tiesas sēdē dotais mutvārdu pilnvarojums ierakstāms tiesas sēdes protokolā.

¹⁴ Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektā daļa paredz: "Valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses."

ievērošanu valsts pārvaldē un jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu.

Tiesībsarga likuma 12. panta 4. un 8.punkts, paredz, ka, pildot šajā likumā noteiktās funkcijas, tiesībsargs cita starpā, izskatot pārbaudes lietu, sniedz iestādei ieteikumus un atzinumus par tās darbības tiesiskumu, lietderību un labas pārvaldības principa ievērošanu un sniedz Saeimai, Ministru kabinetam, pašvaldībām vai citām iestādēm ieteikumus attiecībā uz tiesību aktu izdošanu vai grozīšanu.

Nemot vērā pārbaudes lietā konstatēto un secināto, tiesībsargs rekomendē:

1) Iekšlietu ministrijai sadarbībā ar citām institūcijām saprātīgā termiņā izstrādāt iespējamus priekšlikumus papildu grozījumiem Dzīvesvietas deklarēšanas likumā, kas risinātu problēmsituācijas ar personu, kas atrodas ieslodzījuma vietā, un personu, kas stacionētas psihiatriskajā ārstniecības iestādē bez viņas piekrišanas, sasniedzamību tiesiskajās attiecības ar valsti, un lietderības nolūkos iesniegt tos kā papildinājumus likumprojektam “Grozījumi “Dzīvesvietas deklarēšanas likumā”” (Nr.517/Lp12).

2) Iekšlietu ministrijai sadarbībā ar citām institūcijām saprātīgā termiņā izvērtēt, vai praksē iezīmētā problēmsituācija ar dzīvesvietas deklarēšanu attiecībā uz psihoneiroloģiskajās slimnīcās ilgstoši brīvprātīgi ārstējošām personām, ir risināma šobrīd spēkā esošā Dzīvesvietas deklarēšanas likuma ietvaros. Ja nav iespējams, aicinām izstrādāt iespējamus priekšlikumus papildu grozījumiem Dzīvesvietas deklarēšanas likumā, kas risinātu šo problēmsituāciju, un lietderības nolūkos iesniegt tos kā papildinājumus likumprojektam “Grozījumi “Dzīvesvietas deklarēšanas likumā”” (Nr.517/Lp12).

Lūdzam Iekšlietu ministriju līdz 2018. gada 31. janvārim informēt tiesībsargu par rekomendāciju ieviešanas virzību.

Ar cieņu

tiesībsargs

J.Jansons